

DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

"GII ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHEMINA

STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

BESCHERMHEER ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders
Oktober 1996 - 18e Jaargang, nr. 71

BESTUUR:

Ere-Voorzitter

F.Th. Dijkmeester	St. Andriesstraat 77	3811 HT Amersfoort	033 - 472 69 57
-------------------	----------------------	--------------------	-----------------

Voorzitter

R.W. Hemmes	Thorbeckelaan 74	2564 BS Den Haag	070 - 368 35 66
-------------	------------------	------------------	-----------------

Secretaris

Mevr. M.E.F. Borel Rinkes	Cees Laseurlaan 279	2597 GG Den Haag	070 - 324 04 47
---------------------------	---------------------	------------------	-----------------

Penningmeester

Fred M. Beukers	Vredehofweg 56	3062 ES Rotterdam	010 - 452 79 29
-----------------	----------------	-------------------	-----------------

LEDEN:

G. Meelissen, Sociale Commissie	Oostendorperstraatweg 69	8097 PL Oosterwolde	0525 - 62 13 61
R.A. Grisnigt	Canadalaan 25	4631 NT Hoogerheide	0164 - 61 34 15
Ch.H. Bartelings	Thomas Jeffersonlaan 58	2285 BB Rijswijk	070 - 394 14 67
R.M. ten Broek	Burg. de Villeneuve-singel 30	3055 AP Rotterdam	010 - 422 39 14
J.A. Bakker, Evenementencommissie	Zeekant 92g	2586 JB Den Haag	070 - 354 02 45
J. de Mos, Evenementencommissie	Marjorystraat 25	3151 SK Hoek v. Holland	0174 - 38 21 83

REDACTIE

Fred M. Beukers	Vredehofweg 56	3062 ES Rotterdam	010 - 452 79 29
-----------------	----------------	-------------------	-----------------

Stichting Genootschap Engelandvaarders:

Postbank: 35 95 00
Bank : 54.55.46.826
ABN-AMRO bank - Rotterdam

Het volgende nummer verschijnt in januari 1997.
Gaarne hiervoor bestemde copy inzenden vóór 1 december 1996.

ISSN 1382-8207

Wat een feest op Soestdijk bij het eerbetoon voor onze Beschermheer Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard door zo'n 2000 veteranen. Geweldig zo goed als de Prins er uitzag en zo fit als hij zich tussen de veteranen begaf. Wij wensen Zijne Koninklijke Hoogheid toe dat het herstel, zoals dat is verlopen na zijn zware operatie, wordt voortgezet tot hij weer geheel de oude is.

Onze goede wensen gaan ook uit naar Peter Molthoff, voorzitter van de Stichting Samenwerkend Verzet 1940-1945, die enige maanden geleden onwel werd op de tennisbaan. Langzaam maar zeker herstelt hij en wij hopen dat ook hij weer snel helemaal fit is.

Groot was de ontzetting toen een Belgische Hercules op de vliegbasis Eindhoven verongelukte en bijna de gehele KL-fanfare uit Vught om het leven kwam. Ons medeleven gaat uit naar de familie en wij wensen hen veel sterkte om dit verlies te kunnen dragen.

Door het schandaal in België met de verdwenen en vermoorde kinderen realiseren wij ons weer hoe schandelijk mensen zich kunnen gedragen ten opzichte van hun medemensen en hoe gebrekkig justitie daar tegen optreedt.

Wat zou de mensheid er toch beter van worden als er meer fatsoen, respect, waardering, verdraagzaamheid en tolerantie ten opzichte van elkaar was. Maar nog steeds staan mensen elkaar overal op de wereld naar het leven. In het Verre Oosten, het Midden Oosten, in Afrika, in Zuid Amerika, in Midden Europa en Ierland. Omdat zij een ander geloof hebben of van een ander ras zijn, omdat zij elkaar de macht willen ontnemen of gewoon omdat zij elkaar niet aardig vinden. Zal daar ooit een eind aan komen?

In Bosnië is het nu een tijd rustig. Met de verkiezingen voor de deur neemt de spanning bij de IFOR-troepen toe. Het Nederlandse Bataljon aldaar is op alles voorbereid en deze keer ook goed uitgerust. Wij wensen de mannen en vrouwen van dat Bataljon toe dat zij hun taak – de vrede bewaren – goed kunnen uitvoeren en dat zij behouden weer naar Nederland terugkeren.

Wellicht dat deze en andere onderwerpen ons zullen bezig houden op de komende reünie. Tot dan!

Rudi Hemmes

STOP PRESS

De Stichting "Eerbetoon Z.K.H. Prins Bernhard" zond aan alle daaraan deelnemende organisaties een dankbetuiging voor de deelname en medewerking aan deze bijzonder geslaagde dag. Een foto-album en een videoband van het **eerbetoon** op 26 juni 1996 zal aan de Prins worden aangeboden.

Het Stichtingsbestuur heeft bovendien een donatie gedaan aan de Stichting "Verjaardag Prins Bernhard" bestemd voor de Stichting "Leerstoel Prins Bernhard", die werkzaam is op het vakgebied van de internationale aspecten bij natuurbescherming. Aan de voorzitter van de "Stichting Eerbetoon Z.K.H. Prins Bernhard" Jhr. J.J.G. Beelaerts van Blokland, zond de Prins een brief waarvan onderstaand een fotocopie.

Paleis Soestdijk, 2 juli 1996

Beste Jan,

De samenkomst van zovele oud-verzetssrijders en oud-militairen op 26 juni was voor mij een bijzonder aangename en waardevolle gebeurtenis.

Ik heb weer veel vrienden ontmoet en oude herinneringen kunnen ophalen.

Met deze brief aan U wil ik de organisatoren en alle deelnemers danken voor hun inzet en aanwezigheid, in het bijzonder voor de opgewektheid die allen uitstraalden.

Ik dank u hartelijk,

Prins der Nederlanden

De verzending van **Schakel** nr 70 van juli 1996 is het slachtoffer geworden van een op "Tilt" geslagen computer. Een aantal adressen die gewijzigd hadden moeten zijn of die reeds eerder vervallen waren zijn in de war geraakt. Uit het aantal terug ontvangen enveloppen bleek hoe groot de chaos was. Voor al het ongemak hierdoor veroorzaakt bieden wij onze welgemeende excuses aan. En nu maar hopen dat bij de verzending van **deze Schakel** alle lezers weer op hun juiste pootjes zijn terecht gekomen.

FMB

HERDENKING STERFDAG H.M. KONINGIN WILHELMINA

Deze jaarlijkse herdenking vindt plaats op **donderdag 28 november a.s.** bij het standbeeld dat zich bevindt op het plein tussen Paleis Noordeinde en het gebouw van de Raad van State. Engelandvaarders en belangstellenden verzamelen zich in een van de zalen van de Raad van State waarna een korte plechtige herdenking bij het monument plaats vindt.

Zoals altijd heeft Jacob de Mos de organisatie in handen. Vanwege het soepele verloop daarvan wordt u verzocht zich vóór 27 november telefonisch op te geven bij Jacob de Mos, Telefoon (0174) 38 21 83.

Het dragen van modelonderscheidingen is gewenst.

Voor hen die komen staan parkeerkaarten voor de garage van de Raad van State ter beschikking.

Na de plechtigheid is er in een van zalen van de Raad van State de gelegenheid elkaar te spreken onder het genot van een kopje koffie.

FMB

Gaat het U ook zo als het met mij gaat? Een zekere vermoeidheid na alles wat de 50 jaar herdenking als een stormwind over ons heen liet gaan.

Natuurlijk was het allemaal goed bedoeld. De programma's voorspelbaar: toespraken, het leggen van bloemkransen en bosjes bloemen op de graven, en alles wat daar zo bij hoort. Vooral de ogenblikken stilte na de "Last Post" maken diepe indruk.

Er zijn mensen, die het gebeuren een achterhaald- en overbodig gedoe vinden. Van hen hoeft het niet zo erg meer. Tijden veranderen en het is al zo lang geleden. Enigszins gegeneerd lopen ze naar de fusilladeplaats, en schuchter klinkt hun meegezongen "Wilhelmus".

Wij dienen ons te realiseren dat dit de uiterlijke schijn van het gebeuren is. Wie verder kijkt proeft de onderliggende ontroering, de verstolen weggepoetste traan.

Veel herdenkenden komen op de herdenkingen om te getuigen van hun dank voor alles wat zij die voorgingen voor offers brachten. Hun meegezongen "Wilhelmus" verwaait door ontroering in een stamelen, en dit komt vaak "echter" over, dan menige fraai uitgebrachte toespraak. Zij begrepen iets van het waarom en het doel van hun komst op de herdenking.

Uiteraard wil ik, en mag ik niet generaliseren, en zeker niet op ogenblikken, waar de emoties van de herdenkenden vaak met moeite in bedwang gehouden kunnen worden. Ik kan alleen maar dankbaar zijn dat al die emoties, en al die goede gedachten op de herdenkingsplaats ons even stil laten staan bij de afgelopen 50 jaren. Ik weet wel, veel had anders gekund en anders gemoeten. In het herdenken is uiting gegeven voor hen, die "neen" zeiden tegen de overweldigende met alle consequenties van dien. Danken wij hen die ondanks ontberingen, verdriet en decepties dóórzetten.

Het op verzetsmonumenten vermelden van namen van gevallen verzetsstrijders is gelukkig meer en meer in zwang. Het is goed zo! Ook wij dienen, indien er op ons een beroep wordt gedaan "bereid" te zijn. Wij zijn trots op het EV zijn; wij deden wat wij konden, bewust!

Klaver

Deze **Schakel** van oktober 1996 verschijnt wat later dan gebruikelijk. De vertraging had tot gevolg dat er ruimte gemaakt kon worden voor een verslag van deze zeer geslaagde bijeenkomst.

Rustig herfstweer met een waterig zonnetje op woensdag 25 september bleek een uitstekend vliegweer voor twee Engelandvaarders, om vliegend de reünie-locatie te bezoeken. Na een "low shoot" over de basis landden om ca. 13.00 uur de van de vliegbasis Eindhoven afkomstige "Old-timers" op de landingsbaan van Valkenburg. Het waren de uit de oorlog daterende **B25 J Mitchell 320** (dit type werd in de oorlog gevlogen door de MLD) en een dubbeldekker, een **Beachcraft Stagger Wing D17**. Beide toestellen zijn eigendom van de in Eindhoven gevestigde club de "Duke of Babrant Air Force", welke organisatie oude oorlogsvliegtuigen goed onderhouden in de lucht te houden. De Beachcraft D17 vloog gedurende de oorlog voor de US Embassy in Londen.

Aan de stuurknuppel van de Mitchell zat Engelandvaarder Paul van Hessen (84) in gezelschap van de 5-koppige bemanning; in de Beachcraft passagierde Engelandvaarder Philip Jacobs (75) vergezeld van een piloot. De originele wijze van reüniebezoek kon uw redacteur, met hoge marinetoestemming op de foto vastleggen. Logistiek was het helaas niet mogelijk, om de in de **Valkenhorst** reeds aanwezige reünisten (méér dan 100) op en neer te voeren naar het platform om de spectaculaire aankomst mee te maken.

Een aantal foto's van deze gebeurtenis vergezelt dit artikel ook foto's van enkele momenten in de Valkenhorst en de lunch-accommodatie van het Vliegkamp, zijn bij dit artikel opgenomen.

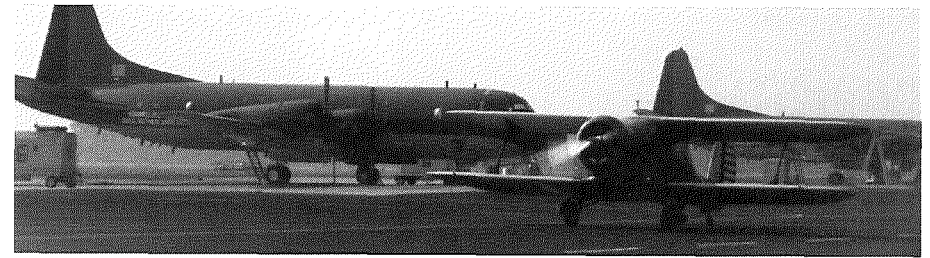
Onze belangrijkste gast, onze geheel gereviseerde **Beschermheer Z.K.H. Prins Bernhard** mochten wij tegen half twee verwelkomen. Na twee jaar lang niet in de gelegenheid te zijn geweest onze jaarreünie bij te wonen, waren alle aanwezigen bijzonder verheugd ook deze "Old timer" (85) weer te zien en waar mogelijk een praatje met hem te maken.

Tijdens de Indische maaltijd (bij de Marine altijd goed, deze keer voortreffelijk) feliciteerde voorzitter Hemmes, mede namens alle aanwezigen, de Prins met zijn nu weer goede gezondheid die hij na zijn ernstige ziekte hervonden had, mede dank zij zijn sterke wil om te overleven en door te leven.

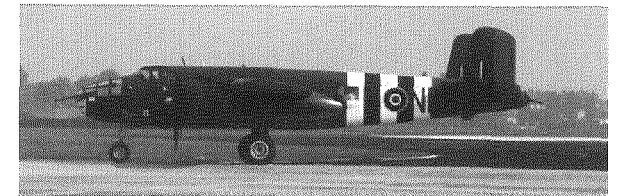
En zoals telkenjare herdachten wij in stilte de ons afgelopen ontvallen mede Engelandvaarders, het waren er 18.

Hoewel het vertrek van de Prins geprogrammeerd stond op 15.00 uur bleek hij het tussen zijn vrienden en bekenden zo naar zijn zin te hebben dat hij pas om 16.15 uur, vergezeld van een luid afscheidsapplaus de zaal verliet, ons achterlatend in de overtuiging dat wij hem het volgende jaar weer in ons midden zouden hebben. Wij zijn de commandant van het Vliegkamp Valkenburg en zijn volijverige bemanning (en bevrouwing) uitermate erkentelijk voor hun perfect georganiseerde gastvrij onthaal en hebben van hen afscheid genomen met een nadrukkelijk "tot spoedig ziens".

FMB

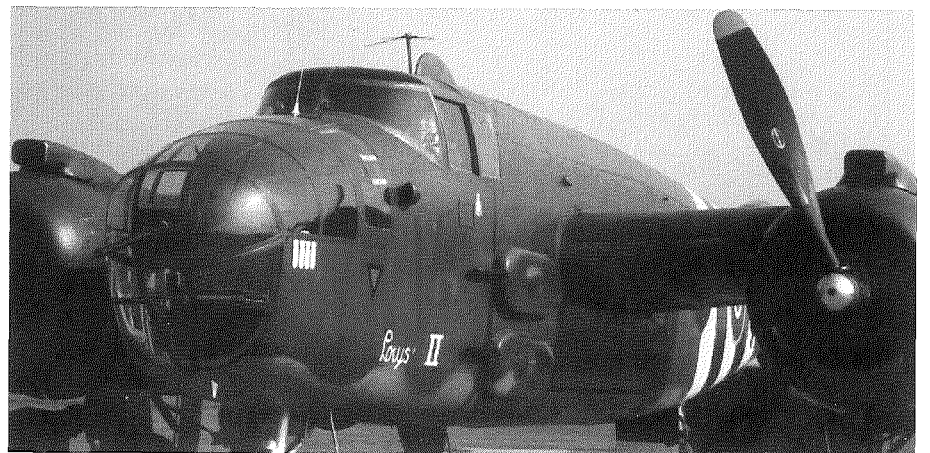
▲ De Beachcraft tussen de grote broers.

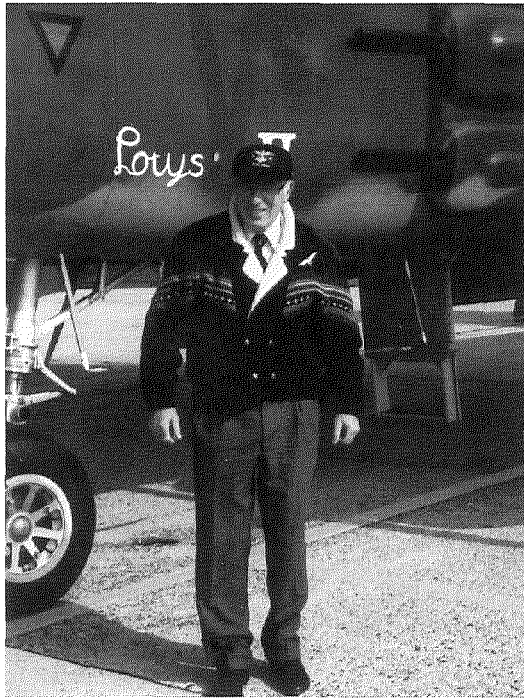

▲ B25 Mitchell taxiëert naar het platform.

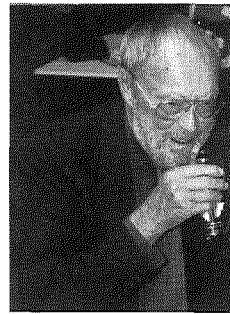

◀ De Beachcraft Stagger Wing geparkeerd.

Paul van Hessen.

Z.K.H. Prins Bernhard
naast Kapt. ter Zee
C.D.M.J. Leebeek,
Commandant Marine
Vliegbasis Valkenburg.

Op instigatie van Engelandvaarder **P. (Bram) de Vos** uit Apeldoorn, voldoen wij gaarne aan het verzoek van de Rotary-club Apeldoorn (centrum) om aandacht te schenken aan het initiatief van zijn Rotary-club om in het najaar van 1998 een standbeeld van H.M. Koningin Wilhelmina aan te bieden aan de Gemeente Apeldoorn.

In het begeleidend schrijven van een concept persbericht staat o.a.: *"Onder de Engelandvaarders zitten ongetwijfeld veel 'fans' van Koningin Wilhelmina".*

Wellicht is onder hen ook een aantal die graag dit initiatief financieel willen ondersteunen.

Het persbericht luidt als volgt:

"Rotary-club Apeldoorn (centrum) maakt deel uit van de wereldwijd meer dan een miljoen leden tellende Rotary-organisatie. Ondermeer bekend door haar niet aflatende inzet om over de gehele wereld hulpprojecten te ontwikkelen en te ondersteunen. Een bijzonder lokaal initiatief van de Rotary-club Apeldoorn (centrum) is de voorgenomen schenking van een bronzen beeld van Koningin Wilhelmina aan de gemeente Apeldoorn en haar inwoners. In het najaar 1998 zal dit bijzondere moment plaatsvinden. Een niet geheel toevallige planning. De achtergronden zijn interessant genoeg voor een nadere toelichting.

In het najaar 1998 hoopt Rotary-club Apeldoorn (centrum), opgericht in najaar 1928 haar 70-jarig bestaan te vieren.

Een mijlpaal die samenvalt met de 100-jarige herdenking van de inhuldiging van H.M. Koningin Wilhelmina in september 1898. Het idee was alras geboren: het cadeau dat Rotary-club Apeldoorn (centrum) wilde schenken aan de gemeente Apeldoorn en haar inwoners, zou een standbeeld zijn van Koningin Wilhelmina. Immers, zij staat tot op de dag van vandaag te boek als een zeer bijzondere inwonster van Apeldoorn, uitermate verbonden met Het Loo. Typerend is dat Koningin Wilhelmina Het Loo en de lommerrijke Apeldoornse omgeving beschouwde als haar enige echte thuis. Met uitzondering van haar verblijf in Engeland, tijdens de Tweede Wereldoorlog, woonde zij het grootste deel van haar leven op Het Loo."

"Kunstenares Greet Grottendieck, vervaardigde een bronzen model."

Het model geeft een goed beeld

In 1962 overleed Koningin Wilhelmina. Tot op de dag van vandaag ontbrak er in de gemeente Apeldoorn een duidelijke herinnering aan deze markante vrouw. In het najaar 1998 komt daar verandering in. Kunstenares Greet

Grottendieck, bekend om haar soms eigenzinnige bronzen beelden, vervaardigde, in opdracht van Rotary-club Apeldoorn (centrum), een bronzen ontwerp. Dit model is circa 60 cm hoog en valt op door zowel de artistieke waarde als de treffende gelijkenis. Het in september 1998 te onthullen beeld zal op ware grootte worden uitgevoerd. De toekomstige plechtigheid zal met een passend decorum plaatsvinden.

Een bijzondere vrouw verdient een bijzondere plaats

De Gemeentelijke Adviescommissie Beeldende Kunst Apeldoorn heeft inmiddels geadviseerd het beeld te plaatsen op het plein bij de Grote Kerk aan de Loolaan. Dit plein ligt centraal in de stad en de lokatie sluit goed aan bij de intentie van het beeld: de weergave van Wilhelmina als buitengewoon inwonster van Apeldoorn. Bovendien was zij een trouw bezoeker van de Grote Kerk.

Met eigen ogen

Wie het genoemde bronzen model wil bewonderen, kan daartoe vanaf 25 juli a.s. terecht in de centrale hal van het Apeldoorns Gemeentehuis. Het model staat daar opgesteld in de vitrine bij de receptiebalie.

Gelimiteerde serie bronzen replica's

Men kan men inschrijven op een exemplaar uit de gelimiteerde serie replica's. Deze hebben het formaat van het model (circa 60 cm hoog). Wenst u meer inlichtingen te ontvangen, dan kunt u contact opnemen met de voorzitter van de commissie Standbeeld, mr I. Filius, telefoon (055) 355 59 45.

Fondsenwerving

De laatste stap tot de realisatie van dit bijzondere plan, bestaat uit het bijeen

brengen van de noodzakelijke gelden. Daartoe worden particulieren, bedrijven en instellingen van harte uitgenodigd om geld over te maken ten behoeve van de totstandkoming van dit bijzondere standbeeld. Uw gift kunt u storten op bankrekening 38.33.86.500 van Rotary Apeldoorn (centrum) onder vermelding "Standbeeld Wilhelmina".

DE NEDERLANDSE "VLUCHTELINGEN" IN ZWITSERLAND

*Op pagina 20 van de jongste **Schakel** juli 1996 wordt in het kort de lezers attent gemaakt op het uitkomen van de doctoraal scriptie van G.J. Staal over het in de aanhef van dit artikel vermelde onderwerp.*

*Uw redacteur had graag zelf een overzicht willen geven van de interessante inhoud van deze scriptie. Dat is hem helaas niet gelukt maar de schrijver van de scriptie heeft toen aangeboden zelf deze tekst te verzorgen waarvoor uw redacteur hem uitermate erkentelijk is. In de hierna volgende pagina's publiceren wij dit heldere overzicht. Vanwege de plaatsruimte in deze **Schakel** wordt het stuk in twee delen gepubliceerd. Het eerste deel van het artikel van de heer Staal, gebaseerd op zijn volledig geannoteerde boek volgt hieronder:*

De Nederlandse vluchtelingen in Zwitserland tijdens de tweede wereldoorlog

In het jaar 1943 werd het beleid van Gezantschap en Regering met betrekking tot de vluchtelingen gewijzigd. Engelandvaarders weten meestal weinig van deze ontwikkelingen omdat zij doorgaans voordien zijn vertrokken. De doeltreffende improvisatie maakte in april 1943 plaats voor helder geformuleerde uitgangspunten. Het gewijzigde beleid werd mogelijk veroorzaakt doordat de in Zwitserland aanwezige geldmiddelen van het Gezantschap uitgeput raakten. De Regering moest vanuit Londen gaan betalen, vermoedelijk wenste zij de vluchtelingenzorg strakker te organiseren.

De reorganisatie van de vluchtelingenzorg in april 1943

Deze instructie omvatte de regeling van de positie van de vluchtelingen in verband met het verrichten van militaire dienst en de ondersteuning van de vluchtelingen.

Alle Nederlanders die illegaal Zwitserland zijn binnengekomen werden in deze instructie aangeduid als 'vluchteling'. Alle mannelijke vluchtelingen, geboren tussen 1 januari 1900 en 1 januari 1926 werden door de Regering

ingelijfd bij de Nederlandse strijdkrachten, maar zij werden nog niet opgeroepen voor het verrichten van werkelijke dienst. Daarnaast kende de instructie ook 'vrijwilligers'. Dienstplichtige vluchtelingen waren niet verplicht zich als vrijwilliger te melden, maar wel om op te komen zodra zij werden opgeroepen. Artikel 4 luidde 'Deze aanmelding voor vrijwillige dienstneming heeft slechts in zooverre verandering in de positie van den vluchteling tegenover de Regeering tengevolge, dat hij geholpen wordt om de Nederlandse strijdkrachten te bereiken, indien daartoe een mogelijkheid bestaat'.

Zes maanden later bleek het niet langer mogelijk om op verantwoorde wijze uit Zwitserland verder te reizen. Dan wachten nog tientallen op vertrek. Het onderscheid tussen vrijwilligers en de dienstplichtigen is nog slechts van psychologische betekenis.

Hoeveel Nederlanders zijn er naar Zwitserland gevlucht?

De eerste Nederlanders die naar Zwitserland vluchtten, arriveerden in oktober 1941. Tot april 1943 waren er ongeveer 1000 aangekomen en niet gerefouleerd. Deze mensen zijn in hoofdzaak militairen en Joden. Na april 1943 nam het aantal Nederlandse vluchtelingen verder toe tot ongeveer 2700. Daaronder bevonden zich wederom militairen en Joden, maar nieuw was dat er veel studenten bijkwamen. Deze weigerden om de gevraagde loyaliteitsverklaring te tekenen, hetgeen een voorwaarde was om verder te kunnen studeren. Een andere nieuwe groep Nederlanders werd gevormd door dwangarbeiders die in het kader van de 'Arbeitseinsatz' vanaf 1943 gedwongen in Nazi-Duitsland te werk waren gesteld. Het lukte aan meer dan 300 dwangarbeiders om de wijk naar Zwitserland te nemen. Daaronder waren er die de vlucht reeds in Nederland zoveel mogelijk voorbereid hadden. Voorts arriveerden ongeveer 350 Nederlanders die waren vrijgekocht uit concentratiekampen Bergen-Belsen en Theresiënstadt. Er waren bovendien ongeveer 200 Nederlanders illegaal in Zwitserland. Verondersteld wordt dat er in totaal ongeveer 900 vrouwen en kinderen waren.

Wat kostte de zorg voor de vluchtelingen?

De door het Gezantschap te betalen lasten namen niet alleen toe door het grotere aantal vluchtelingen. Ook de hoogte van de steun en enkele andere factoren zijn daarbij van belang. De Nederlandse Gezant deelde op 23 oktober 1942 aan het Zwitserse Departement van Buitenlandse Zaken mede dat Nederland bereid was om alle kosten voor de Nederlandse vluchtelingen te dragen. Op deze wijze probeerde Bosch de aversie van de Zwitsers tegen het opnemen van vluchtelingen voor wat betreft de Nederlanders te verminderen.

Bovendien verklaarde Bosch op eigen gezag dat alle uit Nederland afkomstige vluchtelingen, zowel Nederlandse als Duits-Joodse vluchtelingen, na het einde van de oorlog naar Nederland zullen terugkeren. De Nederlandse Regering heeft later deze toezegging van Bosch bekrachtigd. Nederland ondersteunde een aantal van deze niet-Nederlandse vluchtelingen uit Nederland en bovendien een aantal statenloze vluchtelingen. Daartoe werden ook particuliere fondsen benut, zoals het fonds Katz.

De hoogte van de aan vluchtelingen gegeven steun was mede bepalend voor de omvang van de financiële lasten. De hoogte van de steun was het resultaat van vele factoren. Oorspronkelijk werd Zw.frs. 25 per week verstrekt aan Rijk-ers en Zw.frs. 10 aan RK-ers. Deze termen werden in die dagen op het Gezantschap gebruikt. Rijk-ers waren mensen die naar Engeland wensten door te reizen en daarvoor in aanmerking kwamen. Zij kregen steun van het Rijk. RK-ers waren 'vluchtelingen' naar de definitie van het Gezantschap, mensen die geen belangstelling hadden om dienst te nemen in Engeland of daarvoor (vooralsnog) niet in aanmerking kwamen. Zij werden ondersteund door het Nederlandse Rode Kruis in Londen.

De hoogte van deze steun stond een aantal Zwitsers niet aan. Jaloezie! Een grote groep Zwitsers was tegen elke steun aan vluchtelingen. De Zwitserse Regering besloot dat de steun niet hoger mag zijn dan Zw.frs. 5 per week. Daarnaast had ook het Engelse Departement van Financiën invloed, de steun aan Nederlandse vluchtelingen mocht niet hoger zijn dan die aan Engelse vluchtelingen. Indien dat wel het geval zou zijn, zou zij geen toestemming geven om de benodigde Zwitserse franken naar Bern over te maken. Bovendien deden de Zwitserse monetaire autoriteiten moeilijk, zij hadden angst voor inflatie. Zij verzetten zich tegen elke verhoging van de maandelijksse overmakingen uit Londen aan het Gezantschap.

Met de instructie van april 1943 verviel het onderscheid tussen Rijk-ers en RK-ers. De steun werd verstrekt door het Gezantschap.

Er zijn opstellingen gemaakt van de gemiddelde steun aan vluchtelingen en de omvang van de totale kosten voor het Gezantschap. De gemiddelde steun beliep ongeveer Zw.frs. 2.000, overeenkomende met f880,- per jaar en f17,- per week. Op een andere manier van rekenen komt het bedrag op f18,- per week uit. In het algemeen was dit bedrag tweemaal zo hoog als de ondersteuning die werd gegeven door het 'Verband Schweizerische Jüdischer Flüchtlingshilfen' zoals die golden voor statenloze vluchtelingen. De steun van het Gezantschap week nauwelijks af van de uitkering in Nederland aan alleenwonende werklozen. In het vierde kwartaal van 1945 bedroeg die uitkering f18,04 per week. Dit wijst op een overeenkomstig beleid.

Hoe kwam het Gezantschap aan geld om de kosten van de vluchtelingenhelp te betalen?

De Nederlandse en Nederlands-Indische strijdkrachten hebben voor mei 1940 wapentuig besteld bij verschillende Zwitserse industrieën. Deels zijn deze bestellingen niet tijdig afgeleverd. Het lukte om een belangrijk bedrag aan gedane vooruitbetalingen terug te krijgen. Het ging om een bedrag van omstreeks 1.250.000 Zw.frs. Bovendien zijn er nog enkele incidentele bedragen beschikbaar. Kortom er was een potje, rekening 'Bewapeningscontracten' en het 'Conto Londen' geheten, met bijna 1,4 miljoen Zw.frs., overeenkomende met ongeveer f616.000. Dat bedrag was in april 1943 op. Ten laste van het Londense Comité van het Nederlandsche Rode Kruis kwam Zw.frs. 62.000.

Er moest op een andere manier worden gefinancierd. Hoe dan? Gezant Bosch becijferde dat het Gezantschap in elk geval Zw.frs. 350.000 per maand nodig had. Bovendien had hij behoefte aan een kleine reserve van 100.000 Zw.frs. Ondanks tegensputteren van het Engelse en van het Zwitserse Departement van Financiën kwamen de maandelijkse overmakingen meestal op tijd. Maar Bosch had er niet genoeg aan. Er was natuurlijk meer te betalen dan alleen de steun aan vluchtelingen in de breedste zin. De steun door garanties van P. Kerdel was belangrijk.

Een grote post vormden de kosten van de hotelkampen. De rekeningen van de 'Zentralleitung' kwamen met grote vertraging binnen. De specificatie was niet altijd voldoende. Het verschuldigde bedrag liep op tot 2,2 miljoen Zw.frs. in augustus 1945, ongeveer een miljoen gulden. De 'Zentralleitung' sprak bovendien over grote schade aan hotels en over verdwenen meubilair. Om niet te achterhalen redenen zag het Gezantschap destijds af van betaling.

Maar toen veranderde de Zwitserse Regering haar houding totaal. In het Parlement deelde de Regering mee dat Zwitserland de kosten voor de opvang van burgervluchtelingen zelf voor zijn rekening zal nemen. De kwijschelding omvatte de eventuele schade aan meubilair en gebouwen. In een verslag van een gesprek met de directie van de 'Zentralleitung' wordt duidelijk dat dit besluit is genomen onder druk van de USA. Politieke redenen wonnen het hier van financiële motieven, dat deed pijn! Dat bleek onder andere toen de Zwitserse autoriteiten vroegen om de hoogte van de kwijt gescholden bedragen niet te noemen. Een belangrijke groep Zwitsers meende dat er al veel te veel geld was uitgegeven aan vluchtelingen, de belastingen moesten toch al omhoog.

Samenvattend betaalde het Gezantschap de kosten van de vluchtelingenverzorging in het begin uit het toevallig aanwezige potje met voornamelijk teruggestorte

voorfinanciering op geannuleerde wapencontracten. Later was men afhankelijk van de overgemaakte bedragen uit Londen. Die waren echter onvoldoende om alle taken van het Gezantschap te kunnen betalen. Zowel de Engelse als de Zwitserse Regering hadden invloed op de hoogte van de door de Nederlandse Regering uit Londen aan het Gezantschap in Bern overgemaakte bedragen. De uitweg uit de problemen werd gevonden door de rekeningen voor de hotelkampen vooralsnog niet te betalen. Deze werden ten slotte door de Zwitserse Regering, onder druk van de Amerikaanse Regering, kwijt gescholden.

Het verblijf van de Nederlandse vluchtelingen

Vluchtelingen werden, indien niet gerefouleeerd, korte tijd na binnenkomst opgevangen in 'Auffanglager' die meestal ook dienden als 'Quarantainelager'. De kampen stonden onder toezicht van de militaire territoriale commando's. Het leger was verantwoordelijk voor de inrichting, organisatie en de bemanning van deze kampen. De kampen dienden om de vluchtelingen te verzamelen en te beoordelen. Zij werden in die tijd geïsoleerd, in de eerste weken werd elke verbinding met de buitenwereld verbroken.

In de Auffanglager waren de omstandigheden tot 1943 slecht tot bijzonder slecht. In sommige Auffanglager was de behandeling ver beneden peil. De hygiëne was slecht, de vervuiling vaak groot, het eten veel te weinig. Het beruchte kamp Büren was een barakkenkamp, gebouwd en ingericht naar het model van een Nazi-Duits krijgsgevangenenkamp. Het was daar een zwijgestal. In Moudon was de behandeling menselijk, maar in Champel was niet alleen weinig te eten maar de behandeling bijzonder slecht. Het leger slaagde er meestal niet in om goede officieren te vinden als kampcommandant. De wens om de vlucht naar Zwitserland af te schrikken zou een mogelijke verklaring zou kunnen zijn geweest voor het wanbeleid. De principiële afkeer om het vluchtelingenprobleem grondig aan te pakken was de voornaamste reden. Door het isolement duurde het in het begin lang voordat het Gezantschap op de hoogte kwam van de aanwezigheid van Nederlanders in de Auffanglager. Destijds hoorde Van Tricht alleen van hun aanwezigheid doordat toch berichten, tegen de zin van de Zwitserse autoriteiten, de censuur passeerden. Van Tricht trachtte meer informatie in te winnen. Hij kreeg wel de steun van de Federale autoriteiten, maar dezen hadden geen goede informatie. Vanuit de Kantons kwam geen informatie. Ten slotte raadden de Federale autoriteiten in december 1942 het Gezantschap aan om rechtstreeks te schrijven. Dat had tot gevolg dat begin januari 1943 bijna alle Nederlandse vluchtelingen uit deze kampen vertrokken waren. Van Tricht's woorden zijn beeldend:

'verlost uit de ellende'. Van Tricht achtte het bijzonder pijnlijk dat het Gezantschap zolang niets voor de vluchtelingen kon doen. 'Natuurlijk namen de vluchtelingen dat het Gezantschap kwalijk niet wetende dat hen eenvoudig belet werd het lot van de geïnterneerden te verbeteren'.

Tot 1942 werden Nederlanders die ontslagen waren uit de Auffanglager, ondergebracht in een 'résidence forcée', dat wil zeggen in zelf bepaalde of door de politie aangewezen hotels, pensions of appartementen in Genève, Montreux of Vevey. In 1942 werden andere oplossingen gevonden, die soms beter waren en meestal goedkoper.

Werkkampen werden in mei 1942 opgericht. De legering was zoals voor het Zwitserse leger. Een goed gebouwde houten barak met grotere slaapzalen en een kleinere leefruimte met tafels en banken. De toiletten waren over het algemeen slecht. Het werkkamp Cossonay kwam tot stand als een compromis tussen de Federale overheid en die van het kanton Vaud. Men wenste in Vaud liever geen Joden. In het kamp zullen vooral militairen en slechts weinig Joden worden gehuisvest, was de afspraak tussen de Zwitsers Federale en Kantonale overheden. Maar de militairen vertrokken langzamerhand en de bevolking van het kamp bestond na verloop van tijd in hoofdzaak uit Joden. Het werkkamp Cossonay bestond ongeveer één jaar. Toen het werkproject gereed kwam werden de Nederlanders overgeplaatst naar werkkampen in Les Verrières, Les Enfers en, speciaal voor orthodox Joodse vluchtelingen Le Chaluët. Het kleine, prettige werkkamp in Aarau werd in 1942 opgericht.

Heel bijzonder was het 'werkkamp' Arosa-Prätschli! De heer P. Kerdel, een rentenierende Rotterdamse ondernemer, en zijn echtgenote woonden in Arosa. Al in april 1942 doet hij het voorstel om gedurende de zomermaanden een klein moeras aldaar droog te leggen. Tien tot twintig mannen konden daar terecht. Kerdel kreeg toestemming om een roulatie systeem in te voeren, zodat telkens een aantal mannen voor herstel of vakantie in Arosa kunnen verblijven. Velen zijn er daar weer bovenop gekomen!

G.J. Staal

(wordt vervolgd)

KAMIKAZE OPDRACHT

Van Engelandvaarder **Floris E.M. van der Putt** uit Kortrijk (B) ontving uw redacteur een lange brief met de suggestie daarvan een deel in de **Schakel** te publiceren. Na 50 jaar mag er best wat zelfs over zgn. "Top Secret opdrachten" aan de vergetelheid worden ontrukkt. Plaats van voorgenomen operatie is ons voormalig Nederlands Indië. Van der Putt heeft het document nog steeds zuinig bewaard.

"Ik heb misschien een verhaal voor de volgende of latere Schakel? Ik sluit hierbij in, een "top-secret" contract dat mij door Gen. Maj. van Oorschot werd voorgehouden ter tekening, waarbij ik deel nam aan een geplande dropping van 40 patrouilles, elk samengesteld uit één nederlandse officier, een Engelse officier van gelijke rang en verder waarschijnlijk twee N.C.O.'s en waarschijnlijk nog twee Molukkers of andere KNIL manschappen. In die "missie" zaten zoals je leest Ruys van Duchteren, Knottenbelt, Knulst en verder 37 min of meer beroemde verzetsmensen, of mensen als Peter Tazelaar, van Borsum Buysman, Westerling en dergelijke bekendheden. Ik was ook in dát gezelschap natuurlijk een junior en vereerd met die spannende opdracht. Wij dachten dat je zomaar ergens in Ned. Indië achter de linies kon worden gedropped en dat je in het ergste geval op de

TOP SECRET

NETHERLANDS MINISTRY FOR WAR Netherlands Special Forces H.Q. (B.B.O.)

To (rank) SECOND LIEUTENANT
(surname) VAN DER PUTT
(Christian names) FLORIS EDHOLD MARIE
(date of birth) 27 MARCH 1921
(place of birth) BEHDROEFT
(unit) NETHERLANDS S.F.H.Q. (B.B.O.)

INFORMATION AND METHOD EXECUTION MISSION

At the request of the Allied Command in the Far East a number of Netherlands officer and N.C.O. parachutists will be dropped in the Netherlands East Indies in order to carry out there a temporary and — it is presumed — short mission. The officers and N.C.O.'s in question will be dropped in uniform and will be in possession of Allied military identity papers, indicating their function and rank.

The officers and N.C.O.'s in question will execute this mission in B.B.O.-connexion and come accordingly under the O.C. of B.B.O., Major-General J. W. van Oorschot.

As to their operational orders the teams concerned are under the command of the Supreme Commander South East Asia Command.

The B.B.O.-Jedburgh officer, Captain C. J. L. Ruysch van Dugteren, has been appointed commanding-officer of the B.B.O.-team, which remains under the Ministry for War.

The Minister for War appointed the deputy Head of B.B.O., Captain K. de Graaf, the officer responsible for the fulfilment of the conditions set and the administrative preparation of the mission, and as liaison officer between the Allied authorities concerned on the one hand and the Minister for War on the other.

Captain M. J. Knottenbelt has been assigned the function of deputy commander of the team.

A special arrangement will be made for the payment of the personnel taking part in the Indies Mission.

MISSION :

The task of the officer organisers is as far as possible to keep the Allied Supreme Command in the Far East informed of the movements and conduct of the Japanese and of the urgent needs and interests of the white Netherlands subjects, foreigners and the native population there.

They are authorized, after consultation with the "Home-Station", to take steps to fulfil the above-mentioned needs and to contest the Japanese resistance.

Material and/or personnel can, if the need arise, be dropped in agreement with the Far East Section of S.F.H.O.

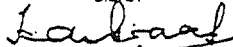
CONDITIONS :

The promotion of personnel who are found suitable will be dealt with at the office of the O.C.-B.B.O.-Mission in Utrecht.

With the concurrence of the Minister for War the officers and N.C.O.'s in question will be given the choice of returning to Holland immediately the mission is completed, or of remaining in the Indies and being employed in either military or civilian connexion in a suitable function in the reconstruction in our Colonies, in consultation with the Ministers for War and Overseas Territories.

As far as possible
Utrecht, 28th August 1945.

p.p. Officer-Commanding
B.B.O.

K. DE GRAAF
(Captain).

onschuld van een minister die voor die "Operatie" tekende, vraag je je toch af, hoe het mogelijk is, dat er in Nederland zo met mensen wordt omgesprongen. Je herinnert je het tragische England Spiel, ik heb daar eens een brief over geschreven aan Elsevier, met copie voor Dr Lou de Jong en Prins Bernhard. Je hebt dat toen in de Schakel opgenomen. Er wordt zomaar over mensen beslist en voor kamikaze opdrachten getekend alsof dat de gewoonste zaak van de wereld is.

Nu weet ik wél, dat je vrijwillig zo'n contract tekent en dat je op die leeftijd een hele boel gelooft. Je voelt je sterk en vol vertrouwen, buitendien is zo'n opdracht voor Special Forces een éér. Force 136 in SEAC verband was natuurlijk elite en daar wilde je toch wel graag bij.

lokale bevolking rekenen kon, die je zou helpen, je acties steunen en minstens aan onze kant zou staan. Capt. Westerling en zijn Engelse teamgenoot Capt. Lodge met de Luit. Sisselaar werden in Sumatra gedropped. Het project van deze missie ontaardde, zoals voldoende bekend is geworden in de media, tot een guerilla verhaal, later uitgegeven bij Hachette, geschreven door Dominique Venner. Enfin, de rest werd afgeblazen na de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, welke de capitulatie van Japan betekenden en een einde maakte aan deze "desperado" opdracht. Het was natuurlijk een baarlijke flop geworden, maar zoals je van de bijgesloten documenten kunt zien, tekenden daar maar liefst twee ministers voor, Meynen én Logemans, plus een Secretaris Generaal Silbiger.

Na de toestand in Srebrenica, waar de tot Kolonel bevorderde Overste Karremans staat te klinken met die oorlogsmisdadiger Mladić en de

Ik weet niet of alle 40 getekend hebben, sommigen waren Staff, zoals Lt. P. de Jong, die nu in Canada woont en Cas de Graaf die overleden is. Die beiden hadden ook géén parachutisten opleiding gehad. Van de anderen heb ik de namen, velen zijn gestorven, de meeste overledenen waren geëmigreerd, zoals ook de meeste overlevenden.

Nu is sinds een paar jaar een mogelijkheid geschapen, voor oud-Indië gangers, een aanvraag te doen voor een late onderscheiding; een halve eeuw na dato! Dat is "Orde en Vrede". Ik ben zo vrij geweest een lans te breken voor deze groep, door mijn aanvraag in te dienen. Dat is nu twee jaar geleden en Den Haag moet daar nog vreselijk over nadenken... Want op Westerling's actie is véél critiek geweest. En hij is dood. De anderen, meestal Engelandvaarders, zijn of dood of hebben dat kruisje niet aangevraagd. Dus is het maar afwachten. Als het voor mij afkomt, moet het natuurlijk voor die andere kamikaze-candidaten toch ook wel mogelijk zijn, althans voor de nog levenden. Het éne bijgesloten document is het eigenlijke geheim contract, het 2e document is een soort identificatie, getekend door Min. Meynen, in het Japans. Misschien staat daar wel op dat die

CONTRACT :

Undersigned :

(rank) SECOND LIEUTENANT

(surname) VAN DER PLOEG

(Christian names) FLORIS EDMOND MARIE

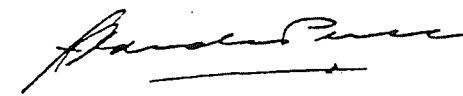
(date of birth) 25 MAART 1921

(place of birth) BEERZOVEN

(unit) NETHERLANDS SPECIAL FORCES H.

declares that he will conform to the above instructions and conditions and binds himself to depart to the Netherlands East Indies for a short period in order to carry out there to the best of his ability a mission as described above for as long as is considered necessary by the Minister for War.

Drawn up and signed in quadruplicate in the presence of the Officer Commanding the B.B.O.-Mission in Utrecht on the of September 1945.

(SECOND LIEUTENANT) (signature) (rank)

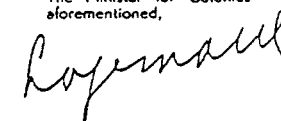
The Ministers for War and Colonies declare that they are in agreement with the above.

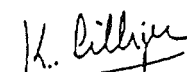
The Hague, August 1945.

The Minister for War
aforementioned,

The Minister for Colonies
aforementioned,

for the Minister,
the Secr.General,
K.SILBIGER, Col.

 I.S.G.

jappen zich moeten overgeven aan toonder, maar dat weet ik niet zo zeker meer. Het is al zo lang geleden. Het is natuurlijk een kluchtverhaal en lijkt zo onwaarschijnlijk, totdat je met eigen ogen zo'n contract ziet. Ik denk écht wel dat dit groepje dat kruisje wél mag hebben.

Overigens kreeg ik na mijn inschrijving, plotseling het Oorlogsherinneringskruis door de post bezorgd. Het papiertje erbij was een dubbel gedateerd 1947. Ze hadden mij niet kunnen vinden! Maar ze wisten mij wél een factuur van twee mille te sturen voor kosten gemaakt in Madrid en in het gevang. Ik ben na mijn demobilisatie voor 25 jaar naar Z. Amerika gegaan en had noch de tijd, noch de relaties, noch zin om me daarmee bezig te houden."

Floris van der Putt

関係者諸君に申す。

本書の持参人

「署名」
「姓名」

SECOND LIEUTENANT

F. F. R. VAN DER PUTT

は知蘭陸軍大臣並びに知蘭海外領土大臣に東亞司令長官の命令の下に特別の使命を成就する事に極められたり

「署名」
「姓名」

SECOND LIEUTENANT

F. F. R. VAN DER PUTT

を職務執行の爲に萬事に助力する事を文武百官に要求す

年月日

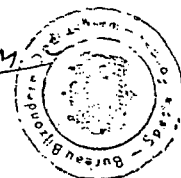
前記の陸軍大臣

「署名」

「姓名」

J. MEYEREN

MISSCHIEN STAAT HIEROP DAT DE
JAPPEN ZICH MOETEN OVERGEVEN
AAN TOONDER !!

東亞司令長官の名義で。

HERINNERINGEN

Hoe ouder wij met zijn allen worden, hoe meer behoefte er blijkt te bestaan om herinneringen uit een ver verleden op te halen en deze ook op papier te zetten om ze voor het nageslacht te bewaren. Nageslacht, kinderen en kleinkinderen maar ook mede-Engelandvaarders mogen ervan genieten. In de afgelopen periode hebben een aantal Engelandvaarders hun herinneringen aan bijzondere voorvallen en incidenten aan uw redacteur toevertrouwd, meestal met de mededeling dat opname in de **Schakel** kan bijdragen aan de zo langzamerhand leeglopende ball-point van uw redacteur. Onder de titel **Herinneringen** verzamelde uw redacteur een aantal van de ontvangen spontane bijdragen in een willekeurige volgorde waarvoor hij onze "part-time medewerkers" zeer erkentelijk is.

1. EEN ONGELOOFLIJK TOEVAL EN EEN GESTAPO DOMHEID

In juni van dit jaar op bezoek aan Frankrijk, Holland en Duitsland bezocht ik ook Dijon, want ik wilde daar enkele foto's maken van de gevangenis in die stad, want in 1941 was ik daar de onwillige gast van de Gestapo.

Het ongelofelijke van wat destijds gebeurde is na 55 jaar jaren nog steeds een raadsel. Ik was samen met mijn vriend Fred Monnickendam op weg naar Engeland, want ik had reeds een oproep 17 mei 1940 in dienst te treden bij de Mariniers. Dat ging natuurlijk niet door vanwege de Duitse bezetting.

In het dorp Coulmier le sec. ten noorden van Montbard werden wij door de Wehrmacht gearresteerd want men dacht dat wij Engelse piloten waren. De volgende dag kwam er een auto van de Feldgendarmarie met drie soldaten om ons op te halen en naar

Montbard te brengen. Op de weg naar die stad bestudeerde de feldweibel de arrestatie documenten en zag mijn naam die hem bekend voorkwam. Nu was het geval dat mijn ouders voor de oorlog in Duitsland woonden waar mijn vader werkzaam was. Wij woonden daar in een

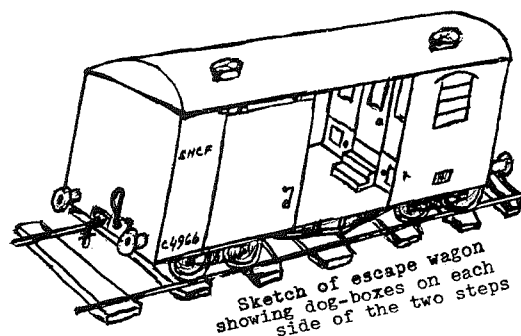
Binnenste poort van de gevangenis te Dyon.

woning boven een delicatessen winkel. Ik was toen nog maar negen jaren oud. En zo gebeurde het dat de feldweibel mij vroeg of ik ooit in Duitsland had gewoond. Dus vertelde ik hem dat ik vroeger in Remscheid had gewoond. Hij vroeg mij toen welke straat en was het mij al duidelijk dat hij ook daar woonde. Toen vroeg hij mij welk huisnummer en ik noemde toen Nummer 31. Toen vroeg hij mij of ik misschien ook een zekere Sackerman kende en ik zei toen, natuurlijk, Sackerman was de eigenaar van het huis en delicatessen winkel en wij woonden daar boven op de eerste verdieping en toen bleek die Feldweibel van de feldgendarmerie de zoon te zijn van de oude Sackerman.

Wij weten wel dat in de Duitse Wehrmacht "Befehl ist Befehl" en hij kon ons dus niet laten gaan, maar wist nu wel dat wij geen Engelsen waren, maar Hollanders. Of die ontmoeting ons geholpen heeft weet ik nog steeds niet.

In elk geval werden wij na overnachting in Montbard per trein overgebracht naar Dijon en daar op het perron stond de Gestapo ons op te wachten met twee auto's. Eerst naar het Hoofdkwartier van de Gestapo voor een verhoor en daarna naar de gevangenis. Het einde van dat verhaal was dat wij naar Frankrijk gekomen waren om werk te zoeken want wij waren werkeloos in Holland. Men wilde ons terug sturen naar Holland, maar toen wij verzochten om ons naar Duitsland te sturen om daar te werken, werden wij acht dagen later op vrije voeten gesteld op voorwaarde dat wij ons de volgende morgen om negen uur zouden melden op het Duitse arbeidsbureau in de Rue Transvaal. Maar zo gek waren wij natuurlijk niet. Dus wij er tussen uit en even later kwamen wij in contact met de Franse ondergrondse die ons met hulp van de S.N.C.F. in twee honden hokjes over de demarcatielijn naar het onbezette Vichy Frankrijk smokkelde. (zie schets).

6 maanden later aankomst in Engeland. Mijn bezoek aan Dijon in juni van dit jaar ging niet helemaal volgens plan. Met de hulp van twee Franse gendarmes

ging ik op weg naar de gevangenis om daar foto's te maken van de cel waar ik destijds gevangen zat, maar de heren van het gevangenis personeel wilden mij niet binnen laten. Ik moest maar volstaan met foto's van de hoofdpoot en de herinneringsplaat er naast. Zelfs het verzoek van de twee Gendarmes om mij binnen te laten hielp niet en zij waren het met mij eens dat het heel wat gemakkelijker moet zijn geweest om daar binnen te komen toen de Gestapo daarde baas was.

H.R. de Jongh
Sandersonstreet 36
Embleton WA 6062
Australië

2. ENGELANDVAREN IN HET VERRE OOSTEN

Alhoewel lid van de Stichting Engelandvaarders en regelmatig lezer van de Schakel, ben ik eigenlijk helemaal geen Engelandvaarder, maar een Engelandkolonievaaarder. Ik heb nl. deel uitgemaakt van een driemanschap, dat van Batavia (thans Jakarta) in een jachtje van 6 meter naar het Engelse koloniale eiland Rodrigues ontsnapt is, een tocht van 3200 zeemijlen, na vier maanden onder Japanse bezetting.

Ik had een aanzienlijke ervaring in het zeilen achter de rug, zowel in kleine jachtjes in Indië, als een jaar op een schoener van 28 meter in de Pacific. Ik kende dus de gevaren, maar niet mijn metgezellen, die geen ervaring, maar wel buitengewoon veel moed vertoonden. Zij waren de toenmalige KNIL kapitein Frans van der Veen en Willem Stokhuyzen, die geen enkele ervaring met bootjes en zeilen hadden en wel hebben moeten twijfelen toen zij met het jachtje "Pieterneel" zagen. Dit was een spitsgatkruiser met een open (niet zelflozende) kuip, die maar 70 centimeter boven het water uitstak. Bovendien wisten wij alle drie, dat twee jongelui die uit een krijgsgevangenkamp hadden gepoogd te ontsnappen, door de Japanners doodgebayonetteerd waren voor het bijeen geroepen kamp. Wij wisten dus wat ons te wachten stond als we door de Japanners gepikt zouden worden.

Niettegenstaande deze risico's en hun onbekendheid met zeilen twijfelden geen van beiden een moment om de tocht te ondernemen. Met hulp van twee bevriende Makassarers wisten wij de boot klaar te maken en 's avonds op 6 juli 1942 konden wij na 'langs Japanse schildwachten geslopen te hebben vertrekken.

700 mijl vanuit Batavia verloren wij 's nachts in een storm onze mast en zijn onder noodtuig op 6 augustus op het eiland Rodrigues aangekomen.

Ik woon in Californië en heb ook een flat in Sydney (Australië) waar ik regelmatig de Engelandvaarder Kees van Brink ontmoet. Ook had ik kortgeleden het genoegen in Honolulu met echtgenote te dineren met Erik Hazelhoff Roelfzema tezamen in het huis van een gemeenschappelijke Nederlandse vriend. Frans van der Veen, thans gepensioneerd generaal, ontmoet ik af en toe nog steeds bij een etentje in Den Haag. Willem Stokhuyzen is in 1947 in Australië bij een auto ongeval om het leven gekomen.

Cornelis van der Star (USA)

Bovenstaand verhaal is een véél te bescheiden weergave van de wederwaardigheden van het drietal Van der Star, Stokhuyzen en Van der Veen. In het bij velen onzer bekende boek van Frank Visser getiteld "De Schakel" (alleen nog in de tweedehands markt te vinden, of in de Bibliotheek) wordt terecht veel uitvoeriger aandacht besteed aan deze "Engelandvaart" die eindigde op Engels grondgebied, in dit geval het eiland Rodrigues in de Indische Oceaan. Van der Star c.s. waren dus wel degelijk Engelandvaarders, zéér bijzondere mogen wij wel zeggen.

3. RAF NAVIGATOR CADET COURSE

Het artikel van EV **Martien Willebeek Lemair** en de daarbij opgenomen foto in de **Schakel** van april 1996 hebben nog al wat reacties veroorzaakt. 30 juni 1996 schrijft Willebeek Lemair ons o.a.:

*De foto in de Schakel heeft twee interessante brieven opgeleverd, waarvan ik copieën heb gemaakt voor het archief. De ene was van de weduwe van **Leendert Vermaas**, die mij de juiste informatie heeft gegeven over waar die foto genomen was en over de namen die ik volkomen vergeten was. De tweede brief is van **Pieter Schagen**. Beiden zijn van mening dat de foto in Bridgenorth genomen is. **Mevr. H. Vermaas-Edelhausen** uit Apeldoorn schrijft:*

"Ik ben ook in het bezit van deze foto, en onder die foto staat Bridgenorth 24.10.44".

Wat betreft de namen van op deze foto voorkomende cadetten: de vijfde cadet op de 3e rij van rechts is inderdaad een zekere "Leen". Het is, of was Leendert Vermaas. Hij was nl. mijn man! (overleed in 1976).

Wij waren ook in "Hotel Internacional" in Madrid en wel vanaf ± 12 oktober 1943. Mijn man (toen nog mijn verloofde) vertrok op 24 februari '44 per troepen transportschip via Gibraltar met een grote groep Engelandvaarders naar Engeland. (Ikzelf ben op 24 augustus '44 vanuit Madrid vertrokken, per trein naar Lissabon en vandaar per vliegtuig naar Engeland).

Bij aankomst in "Huize Florys", waar de Engelandvaarders werden opgevangen, hoorde ik dat mijn verloofde bij de RAF in Bridgenorth was ingedeeld. Ik ontving van hem, terwijl ik nog in Madrid was, brieven vanuit Bridgenorth, waar hij ook nog was op 21-9-44, getuige een daarheen geadresseerde brief van mij aan hem. Vanuit Douglas ontving ik een brief, waarin hij schreef dat hij daar was met nog 10 Nederlandse jongens, die samen een hut deelden. Hij noemt de namen van Hans Mol, van Zweeden, Fuchter, Wijte, Blom, Willebeek (!) en Dobbe. Misschien was U die Willebeek?

De cadet met het rode haar, naast mijn man op de foto, is Rinus Geschiere, die later B.D.L. zou worden in Nederland.

Verder ken ik niemand op de foto. Ik heb uw foto nog laten zien aan een collega van mijn man (de overste Tenge), maar hij herkende niemand.

Ik hoop dat ik u een plezier heb gedaan met deze brief. Jammer dat ik bij mijn bezoeken aan Bridgenorth en Douglas niemand van mijn man's collega's heb ontmoet, ik ken dus geen verdere namen. Misschien ontvangt u van andere Engelandvaarders méér inlichtingen.

Ik wens u veel succes met uw "nasporingen".

Met vriendelijke groeten."

H. Vermaas

P.S. Met ons waren in het Hotel Internacional o.a. Ben Bunk, Ambriola, de gebroeders Ganderheyden, Besançon, een joods echtpaar (Eva en Ies), enz.

Op het Ned. consulaat werkten Willem v.d. Heyden (student) en Groen. Hun baas was Kapt. Herzberger van het "Bureau Inlichtingen". Misschien herkent u een van deze namen?

Peter Schagen, 15 Berry Court, Hook, Hamps. UK schrijft aan Willebeek Lemair het volgende:

"It was a nice surprise to see your photo printed in "The Schakel" and like you I can only name four out of the six Netherlands; although I recognize the faces of the two, their names escape me. But no doubt somebody will write and tell you.

In the first row sits GERRIT JAN MOL (no relation of the other 2 Mol's); he was one of the "flitsploeg" and I remember him in Madrid at Hotel Internacional.

"Rinus" is MARINUS VAN ZWEEDEN; now living in New Zealand; and the third in "BRAM" DOBBE, who tragically died in an aircraft crash near Gilze Rijen shortly after the liberation.

I do think, however, that the photo was taken at No.50 Initial Training Wing at Bridgenorth, where the "intakes" were of about 48 to 50 cadets housed in two barracks.

"Tony" van Noorden, "grote" Hans Mol and I joined "10" Flight No. 50 ITW some weeks later as Tony and I had been in hospital after the flying bomb incident at Albert Road, near Regents Park in London, where we all joined up at ACRC (aigre reception centre) Allied Squadron.

In front of me lies another photo taken at Jurby, I.o.M., taken on the 3rd of May 1945 of the 19 cadets of No. 28 course Nav/B. On it appear ten British, two Belgian (Rosenberg and Franssen) and 7 Dutch Cadets. "Grote" Hans Mol, Tony van Noorden, A.J.P. Peeters, your goodself, Bram Dobbe, Dicky Polack and myself. Frits Luberti is missing as he was in hospital. Airstation Jurby is now an Industrial Estate.

After my demob. in October '47, after 12 years service in 5 different forces, I met Dickie Polak in Amsterdam, and both my wife and I were invited at his engagement party. He owned a large butchershop in de Van Wouwstraat in Amsterdam, inherited from one of his murdered relatives. He lived in Amstelveen and died in 1984.

Hans Mol now lives on the island of Vanuatu in de Pacific Ocean.

Tony van Noorden, with whom we exchange Christmas greetings lives in his hometown of Maastricht.

Peeters, I have never been able to trace.

Frits Luberty, who lives in Regina, Canada, visited us once when we lived in Leicestershire.

The only Britisher with whom I have had contact for some time in the past was Ruskin.

Last November I celebrated my golden wedding anniversary with my wife whom you may remember as LACW Rena McMillan, who was in charge of the Aliens pay ledger and paid us fortnightly. We live now in sheltered accommodation very close to our daughter and family and not too far from our son and family. We have 5 grandchildren, 4 boys and 1 girl. The oldest will be going to University, following in his fathers footsteps who became Dr. Schagen PH.D. as did his wife.

I remember attending your registry office wedding in Ramsey I.o.M. and often wondered whether it worked out like ours.

Before No. 28 course at Jurby there was another, earlier one (No. 26?) with a number of Dutch cadets, of whom I remember the following names:

"Johnnie" van Asperen,

Louis van Coevorden, now named Yehudi Shimoni and lives in Israel,

Blom, first name unknown,

"Kleine" Hans Mol, with whom I crossed the Pyrenees; he died as colonel in the Dutch Air Force,

Bas Ganderheijden, who was Hans Mol's best man at his wedding to Jennie,

Piet Kramer, who hailed from Hilversum, and

Marinus van Zweeden, mentioned before.

I retired from my employment, as Supervisor inspector, with British Airways in October 1979 and since have kept myself out of mischief tracing people from my past, mainly my wife's ancestors in Scotland and my own, which I managed to the middle of the 16th century. One of my forebears Piet Janszoon Schagen, as Director of the Dutch West India Company, was involved with the announcement of the purchase of Manhattan Island in 1626. So think of that as you wander amongst the skyscrapers of New York.

I am writing this on the machine as you would otherwise have a job deciphering my handwriting and must close this epistle hoping that it finds you as it leaves us, in good health.

P.J. Schagen (UK)

4. JE TIRE MA RÉVÉRENCE
JE M'ENVAIS AU HASARD
PAR LES ROUTES DE FRANCE
DE FRANCE ET NAVARRE (Jean Sablon)

Dit zijn de eerste regels van een bekende chanson, waar vele Engelandvaarders op doorreis door Frankrijk zekere nostalgische herinneringen aan hebben. Ook bij uw redacteur staan melodie en woorden nog steeds diep in zijn geheugen gegrift.

E.V. Sytse Wiersma uit Wales (UK) roept in zijn hierna volgende bijdrage de herinnering aan dit voor Engelandvaarders zo toepasselijke liedje, bij ons op.

"De laatste afleveringen van "De Schakel" bevatten zoveel herinneringen, ook voor mij, dat ik daaraan gaarne iets wil toevoegen.

Eind oktober 1943 kwamen Hilbo Borel Rinkes en ik, na een "avontuurlijke" reis over de ontijdig besneeuwde Pyreneeën, in de gevangenis van Barbastro terecht, 1 of 2 dagen later gevolgd door onze tochtgenoten, Edu en Maarten Rutteman. In die gevangenis zaten toen al, naar ik meen, 5 Nederlanders, die ons waren voorgedaan, nl. Rudi Hemmes, Bob Tusenius, Guus Laverge, Just Swaab en Kees(?) Hut (Is dit A.B. Hut uit ons "Adressenbestand", ik herinner me, dat hij ook Haarlemmer was in 1943). Samen met het daar aanwezige internationale gezelschap, hoofdzakelijk Fransen, maar ook Polen en een Engelse piloot, die met ons gereisd was, werd 's avonds vaak gezongen in onze diverse landstalen, waar ook wij met onze Hollandse liederen (nu, naar ik meen, beter bekend als "smartlappen") graag aan meededen.

Ruim 50 jaar later, in juni 1994, luisterde ik naar een radioprogramma, over de Franse verzetsorganisaties, die hadden meegewerkt aan de voorbereidingen voor D-day. De signature tune en de draad door dit hele programma werd vertolkt door een liedje uit die tijd, dat ik sinds onze dagen in Barbastro niet meer had gehoord, de slotphrase zijnde: "dites lui que je suis sans mon café-au-lait-au-lit". Ik heb toen naar de BBC geschreven en kreeg al gauw antwoord, dat het hier het lied "Je tire ma révérence" betrof, gezongen door Jean Sablon. Mijn huidige echtgenote (ik heb helaas mijn eerste vrouw, Alice, in 1988 verloren) had sinds 1946 een heel goede vriendin in Frankrijk en heeft haar toen gevraagd, of zij van dit liedje een opname kon krijgen en ja, na enige tijd ontvingen we de desbetreffende cassette van Jean Sablon, met het nostalgische liedje als eerste op de "B" kant.

Aanleiding voor deze ontboezeming is nu, om te vragen, of er soms medegevangenen uit Barbastro zijn, die evenals ik herinneringen aan dit lied hebben (de bovengenoemde slotphrase komt op de officiële versie niet voor!) en zo ja, dan ben ik gaarne bereid hen een "re-recording" van de cassette te zenden.

Ook naar aanleiding van het stukje op pag 31 "Laga-wist u dat...", ik heb Jan van Blerkom goed gekend, als prominent lid van het D.S.C. en als één van de eersten in het Verzet in 1940. Volgens het "Gedenkboek Delft 1940-1945" uitgegeven in 1947, was er toen over zijn plannen, om naar Engeland te gaan, niet meer bekend, dan dat hij waarschijnlijk in november 1941 samen met mijn jaargenoot Dirk van Swaay heeft getracht, met een zeilkano over te steken. De laatste is later op het strand bij Noordwijk aangespoeld en in Nederland ter aarde besteld, maar over Jan van Blerkom heb ik geen verdere inlichtingen gezien. Dit naar aanleiding van het vraagteken aan het einde van het stukje over de Laga boten.

Sytze Wiersma

5. JAPANESE KRIJGSGEVANGENEN

Engelandvaarder **Leendert de Witte** uit San Ysidro (Calif. USA) reageert op het artikel in de **Schakel** van juli 1996 (pag. 25-27) inzake het Boek van Hugo Pos.

Daarin komt een vrij korte passage voor over Hugo Pos' belevenissen in Indië. Ook de Witte kwam bij de NICA op Timor terecht en in een brief aan de redactie beschrijft hij zijn wederwaardigheden bij het Japanse krijgsgevangenenkamp bij Koepang op Timor, waar van de oorspronkelijke 3600 gevangenen slecht 1200 hun verblijf hadden overleefd,

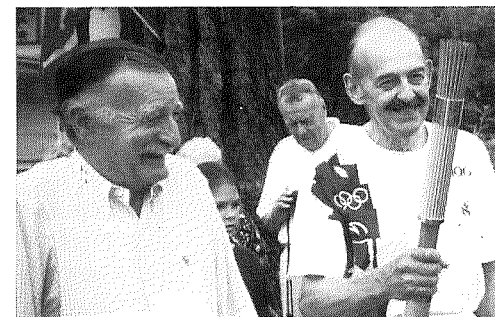
Onder de circa 2500 Japanners die zich op VJ day op Timor overgaven waren de verantwoordelijk commandanten van het Japanse krijgsgevangenenkamp. De Witte maakte deel uit van de bewaking van het oorlogsmisdadigers kamp en beschrijft in zijn brief enkele voorvallen uit die tijd.

Ons archief is hiermede aangevuld met de ervaringen van een Engelandvaarder die, zoals zovele anderen in de Verre Oost te maken hebben gehad met de Japanners.

6. JAAP JONGENEEL – OLYMPISCH FAKKELDRAGER

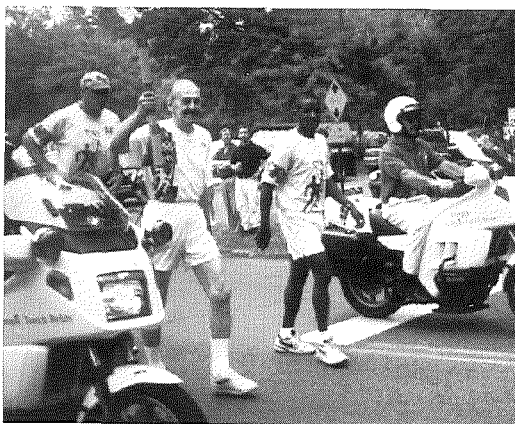
Het Olympisch vuur dat Engelandvaarder **Jaap (Jim) Jongeneel** gedurende één mijl door de stad Darien heeft gedragen heeft meerdere Engelandvaarders "vurig" enthousiast gemaakt. Niet alleen Rudi Zeeman uit Tasmanië (zie **Schakel** juli 1996) zond ons daarna nog een fotokopie van een krantenknipsel, alsmede een foto uit de oude tijd, maar hetzelfde krantenknipsel bereikte ons ook via EV Jaap Mesdag en EV Hans Hoets.

Deze laatste zond ons nog een paar foto's "eigen fabrikaat" van het vurige gebeuren in Darien op 17 juni jl. We kunnen er een heel fotoalbum mee volplakken. Uit de brief van Jongeneel aan Mesdag vonden wij in het kader van het hoofdstuk Herinneringen de volgende passage de moeite van het publiceren waard.

17 juni 1996. Jaap Jongeneel (met fakkel) en Herman van Nouhuys.

De ledenlijst van de Engelandvaarders heb ik, ongetwijfeld dank zij jouw bemoeiingen, inderdaad enige tijd geleden ontvangen. Hiervoor alsnog hartelijk dank! Wat me overigens opviel was dat er ettelijke, mij (en ten dele ook jou) bekende namen niet in staan. B.v. **Nicolaas (Co) Vink; Herman van Nouhuys**; 214 van Houten Avenue, Wyckoff, N.J. 07481; alsook ene **Bob Eykensluyters**, waarmee ik i.d.t. vanuit Parijs en na overschrijding van de Pyreneeën op 7 november '43

17 juni 1996 De zwaar bewaakte Engelandvaarder Jaap Jongeneel op zijn 1 mile run door Darien (Conn) USA.

de Spaanse grens bereikte en waarmee ik daarna nog in een pension in Madrid heb gezeten (na een tweetal zgn. "Residences forcées", nl. Baños de Belascoain en Leiza – alwaar in dat laatste ook ene **Paul Polak**; en daarop nog enkele dagen in de gevangenis in de catacombes diep onder 't hoofdkantoor van politie in 't midden van Madrid, op de El Puerto del Sol). Deze details uiteraard alleen maar in 't uitzonderlijke geval, dat jij ooit eens iemand tegen 't lijf zou lopen die zou zeggen dat hij de namen van Eykensluyters (toentertijd zoon van een directeur van de Rotterdamse Lloyd) en Polak zou kennen. Co Vink en ik werden kort na overschrijding van de Pyreneeën van elkaar gescheiden, omdat hij z'n echte leeftijd opgaf en ik rustig, op advies van de mooie dochter van een herbergier, bij de eerstvolgende onderzaging zei dat ik 19 jaar oud was i.p.v. 21. Eykensluyters was werkelijk 18 jaar oud. Iedereen boven de 21 werd naar Miranda, een rot kamp, toegestuurd, terwijl wij jongeren echt heel comfortabel in die "residences forcées" zaten tezamen met vrouwen en kinderen en mannen boven de 50?, com-

pleet met wat wijn bij de maaltijden (!), en voor mij tevens in Leiza ook nog het welkome gezelschap van een allerliefst Frans meisje!

En vermoedelijk i.v.m. mijn toewijding en zorgzaamheid voor haar, kreeg ik toen leuk genoeg van de Koningin er een medaille voor!

J. Jongeneel

BERNARD VAN LEER

Op pagina 31 van de **Schakel** van juli 1996 verzocht uw redacteur aan onze lezers om medewerking aan de oplossing van het **raadsel** inzake Bernard van Leer.

En zie, binnen de kortste keren lag er een reactie op zijn bureau van de heer **Sierk Plantinga**, werkzaam bij het Algemeen Rijksarchief. Het resultaat van zijn spit en graafwerk in de dossiers ligt nu voor u. Vele tippen en sluiers zijn door hem opgelicht.

Het vertrek van Bernard van Leer uit Nederland in 1941

In het archief van het ministerie van Justitie te Londen (1940-1945), aanwezig in het Algemeen Rijksarchief in Den Haag, bevindt zich een zeer uitgebreid dossier over de firma Van Leer en zijn eigenaar Bernard van Leer. De reden daarvoor is dat de minister van Justitie (eerst Gerbrandy en later Van Angeren) onder meer verantwoordelijk was voor de uitvoering van het roemruchte Koninklijk Besluit van 24 mei 1940, Staatsblad A-I, betreffende bezittingen in door de vijand bezet gebied welke eventueel in strijd met het lands belang aangewend zouden kunnen worden.

De bezittingen van Van Leer buiten het door de Duitsers bezette gebied, elders in de wereld derhalve, waren onder de werking van dit KB gebracht; Van Leer kon er niet meer over beschikken. Het dossier bevat de stukken over de langdurige strijd die Bernard van Leer vanuit de Verenigde Staten moest voeren met de regering in Londen om zijn eigen bedrijf weer te mogen leiden.

In dat dossier ligt een lange brief van 10 pagina's van Bernard van Leer, geschreven in New York op 17 oktober 1941 aan de ministers van Justitie en

Koloniën in Londen, waarin hij verzoekt om opheffing van de bepalingen van het KB A-1 voor wat betreft zijn bezittingen.

In die brief verhaalt Van Leer over het hoe en waarom van zijn vertrek uit Nederland. Hoewel niet alle details over dit vertrek vermeld worden, kan toch wel iets over het "raadsel" (*De Schakel* juli 1996, *MeesP!erson Visie* mei 1996) gezegd worden. overigens geeft L. de Jong in *Het Koninkrijk* ook allerlei informatie (deel 5, pagina's 1005-1006), en is er door Jannetje Koelewijn een uitvoerig artikel over Bernard van Leer in *Vrij Nederland* van 2 januari 1993 gepubliceerd.

Na de capitulatie op 15 mei 1940 had Bernard van Leer besloten – in overleg met zijn familie – om in Nederland te blijven en aan het hoofd van zijn bedrijven te blijven staan. Hij had zich gerealiseerd dat hij en zijn familie als "niet-ariësch" groot gevaar zouden kunnen lopen, maar een overhaast vertrek zou een enorme chaos teweeg brengen bij zijn bedrijven. Dat vond hij onverantwoord.

Van Leer schetst in zijn brief vervolgens de toenemende inmenging in het Nederlandse bedrijfsleven door de Duitse *Rüstungsinspektion*.

Deze militaire instantie legde aan Van Leer een zo grote leveringsplicht van vaten op, dat een groot gedeelte van de capaciteit van zijn bedrijven er mee was gemoeid. Om te voorkomen dat bij een weigering van deze order de arbeiders afgevoerd zouden worden naar Duitsland en daar gedwongen in een Duitse fabriek de vaten zouden moeten vervaardigen, had Van Leer na veel aarzeling de opdracht aanvaard.

De Duitsers regelden in feite de Nederlandse industriële productie; het Nederlandse ministerie van Economische Zaken en het Rijksbureau voor IJzer en Staal konden niet meer doen dan wat adviezen geven.

Tegelijk met de toenemende inmenging door de *Rüstungs-inspektion* groeide ook de invloed van de Duitse civiele economische instanties: vertegenwoordigers van het *Reichs Wirtschaft Ministerium* onder leiding van Fischböck. En daarmee begonnen ook de economische maatregelen tegen joden. Joodse ondernemingen moesten geregistreerd worden bij de "*Wirtschafts-Prüfstelle*". Volgens Van Leer was dit het begin van steeds meer en steeds fellere anti-joodse maatregelen.

Na de registratie van de joodse bedrijven werden er bij diverse bedrijven beheerders en bewindvoerders aangesteld. Van Leer meende dat dit bij zijn bedrijf tot iedere prijs moest worden voorkomen gezien de vele internationale belangen van zijn firma. Tegelijk realiseerde hij zich dat zijn rol binnen het

bezette gebied was uitgespeeld. Na overleg met een aantal topambtenaren in Den Haag, waaronder Hirschfeld, Trip (oud-directeur van de Nederlandsche Bank) en Bruins (Deviezen-Instituut), besloot Van Leer in te gaan op reeds vaker gedane aanbiedingen om te onderhandelen over de verkoop van zijn bedrijf.

Een van de meest serieuze aanbiedingen kwam van de firma *Mannesmann Röhrenwerke A.G.* Bij de eerste preliminaire besprekingen met de president-directeur Wilhelm Zangen van Mannesmann bleek dat deze gesteund werd door het Reichs Wirtschafts Ministerium; dit ministerie moest bovendien voor een transactie van een dergelijke omvang toestemming verlenen. Volgens Van Leer was Zangen de enige, die voldoende autoriteit had om aan de voorwaarden te kunnen voldoen die Van Leer nog aan de verkoop wilde stellen, zoals het verhinderen van de benoeming van een beheerder en het verstrekken van uitreisvisa: "*De onderhandelingen met Zangen waren ongetwijfeld te beschouwen als een laatste mogelijkheid, om onze eischen ingewilligd te krijgen.*"

Zangen wist als voorzitter van een syndicaat de ondernemingen van Van Leer in het door de Duitsers bezette gebied te verkrijgen. Dat Van Leer voor de inwilliging van zijn eisen grof geld moest betalen, zal niemand verbazen; dit geld ging in feite gewoon van de verkoopprijs af.

Daar tegenover stond dat Van Leer ervan overtuigd was dat hij binnen korte tijd onteigend en gearresteerd zou worden; het verbaasde hem eigenlijk dat dit nog niet was gebeurd. Hij kreeg nu in ieder geval de garantie dat er geen bewindvoerder zou benoemd worden; bovendien zouden hem en zijn familie uitreis-visa verschaft worden.

Op 14 maart 1941 tekenden Van Leer en Zangen in Amsterdam een voorlopig protocol. Artikel 5 van dit protocol luidde:

"*Die Vereinbarungen erhalten nur Gültigkeit unter folgenden Voraussetzungen:*

- a) *Einverständniserklärung der zuständigen Behörden,*
- b) *Ausreise van Leer und Familie,*
- c) *Einverständnis zwischen Behörden und van Leer über:*

A) *die Regelung des Transfer,*

B) *die Mitnahme von Zirkuspferden, Personal, usw."*

Van Leer in zijn brief van 17 oktober 1941 hierover:

"*Zoals u kunt zien uit het protocol, geteekend door Zangen en mij (-), had ik bij den aanvang der onderhandelingen den heeren van Mannesmann medegedeeld, dat ik als eisch stelde vergunning tot medenamen van mijn circus. Als toelichting diene hier het volgende.*

Ik had in het: laatste aantal jaren een amateur-circus in Holland. om verschillende redenen heb ik met nadruk verklaard, dat: ik dit circus met: de paarden, die mij na de requisitie door de Deutsche militaire instanties overbleven, wenschte mede te nemen. De paarden zijn met eenig circus materiaal in goede welstand in de Vereenigde Staten aangekomen.

Een van de beweegredenen, dat: ik er op stond, dat: het circus meekwam was daarin gelegen, dat: ik na geruchten, die ons in Holland ter oore kwamen, met de mogelijkheid rekening hield, dat ik in de eerste tijd in Amerika, alvorens de verschillende problemen zouden zijn opgelost, niet over mijn middelen zou kunnen beschikken en het was mijn bedoeling, zoo mogelijk, te trachten de eerste tijd in het levensonderhoud voor mij en mijn familieleden te voorzien, door mijn schoolpaarden en vrijheidspaarden als nummers in theaters of circussen te verhuren. Ik houd mij op het oogenblik ermee bezig deze mogelijkheid te realiseeren."

Bernard van Leer vertrok op 23 juni 1941 met zijn familie, enig "circuspersoneel" en wat er van zijn circus Kavaljos zelf was overgebleven uit Nederland en arriveerde via Spanje en Portugal op 22 juli 1941 in New York. Hij reisde naar Lissabon per trein en maakte vandaar de oversteek per boot. Na zijn aankomst in New York meldde Bernard van Leer zich met een van Trip meegekregen introductie bij de Nederlandse gezant in Washington jhr. dr A. Loudon en diens medewerker Ch. J. H. Daubenton.

Op 14 augustus 1941 telegrafeerde Loudon aan minister van Kleffens in Londen de komst van Van Leer, de spoedig te verwachten aankomst van 19 paarden in New York, en het verzoek om vrijgave van op grond van het Koninklijk Besluit A-1 geblokkeerde geld.

Bernard van Leer was met zijn familie net op tijd aan de greep van de Nazi's ontsnapt. Nu begon de strijd met de regering in Londen om de zeggenschap van zijn bedrijven. Doch dat is een ander verhaal.

Sierk Plantinga
Algemeen Rijksarchief Den Haag

Door een Engelandvaarder (naam ontschoten) werd uw redacteur attent gemaakt op het niet zo lang geleden verschenen boek van de bekende journalist en radio commentator G.B.J. Hilterman getiteld "G.B.J.'s kijk op zijn tijd", waarin hij enkele pagina's wijdt aan het fenomeen van Leer.

"Bernard van Leer was een perfectionist. Toen hij op doktersadvies meer beweging te nemen ging paardrijden, schafte hij zich redelijk snel aardig wat paarden aan en hij kwam op het idee daar een circus mee te beginnen. Een van kindsbeen af in het vak opgegroeide circusman, Adolphi van Os, maakte het ontstaan van het Circus Kavaljos – Paard – mogelijk. Vrije dressuur werd Van Leer's grote hobby. Hij schafte zich vier prachtige in Wenen gedresseerde Lippizaners er voor aan. Het circus gaf voorstellingen ten bate van liefdadige doelen. In een eigen caravan speelde de grootindustriële dan het leven van een echte circusman. Circus Kavaljos zou hem later goed te stede komen.

Ons land werd bezet. De Jood van Leer mocht niet in Hilversum blijven wonen. De familie nam haar intrek in het American Hotel, recht tegenover zijn hoofdkantoor in het gebouw Atlanta. Op zekere dag vroeg de hotel-directeur belet om met benauwde stem te moeten meedelen 'dat hij ook niet helpen kon, maar dat de bezetters hem niet langer toestonden Joden te huisvesten'. Het Amstelhotel dus gebeld. 'Mijnheer Van Leer, zolang ons hotel open is zullen er voor U kamers zijn'. Dat antwoord zou het Amstelhotel nog goed van pas komen – later.

Onverwacht kwam er verandering in de 'positie Van Leer'. Zijn bedrijven moesten "geariseerd" worden. De groep waar zij het beste bij ondergebracht konden worden – de enige in feite – was het Mannesmannconcern. Dat was bereid de bedrijven van Van Leer over te nemen, maar niet als zij in beslag zouden worden genomen, alleen als Van Leer bereid was mee te werken en zijn bedrijven 'vrijwillig' van de hand wilde doen. Bernard van Leer had plotseling iets te vergeven: zijn toestemming. In het hotel nam een S.S. – wacht zijn intrek om de familie te beschermen.

'Wel, zei Bernard van Leer, 'ik heb genoeg van verpakkingen en ik wel van mijn bedrijf af om mij verder aan mijn circus te kunnen wijden. Mijn voorwaarde is, dat ik met mijn circus en al mijn paarden en al mijn circusmedewerkers het door de Duitsers bezette Europa mag verlaten'. Bij deze idiote eis legden de Duitse autoriteiten zich schouderophalend neer. Circusmedewerkers werden alle familieleden en wat vrienden, die God dankten, het bezette gebied te kunnen verlaten. De populaire Joodse bioscoopdirigent van het Tuschinski orkest Max Tak reisde mee als dirigent van het circusorkest. Tot aan de Spaanse grens werd het circus begeleid door S.S.'ers."

FMB

CORRECTIES

Op artikel van Hans ten Raa op pagina 17 van de **Schakel** van juli 1996 3e alinea: "**Achille Lauro**" moet zijn "**Angeline Lauro**"; Spaans paspoort **51 jaar oud** moet zijn "**71 jaar oud**".

FMB

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Wij geven gaarne gevolg aan het onderstaande verzoek:

Eind vorig jaar is het boek 'T' UWEN DIENST' verschenen, waarin de geschiedenis van de Nederlandse politie, vanaf de Middeleeuwen tot 1940, werd beschreven. Nu is de auteur, Frank van Riet, begonnen met het vervolg. In dit tweede deel komt de geschiedenis van de politie tijdens de Tweede Wereldoorlog (tot en met de zuivering) aan de orde. Van Riet is werkzaam bij de regio Rotterdam-Rijnmond. Na ruim vijftig jaar blijkt nog steeds dat het een moeilijk onderwerp is, waardoor het moeilijk is om aan informatie te komen. Het hoofddoel van het onderzoek van Van Riet is niet om te gaan kijken wie "goed" of "fout" geweest is. Het is echter wel belangrijk het verhaal zo compleet mogelijk te krijgen.

Zodoende is hij op zoek naar verhalen, documenten en foto's die betrekking hebben op de politie gedurende genoemde periode. Maar ook materiaal van andere instellingen die zich met de ordehandhaving hebben bezig gehouden worden in het onderzoek meegenomen, zoals de Landwacht en de Duitse politie-instanties.

Omdat diverse leden van de Stichting Genootschap Engelandvaarders waarschijnlijk op de een of andere manier met ordehandhavers te maken hebben gehad, wil Van Riet met deze mensen in contact komen.

Het adres van Frank van Riet is:

Postbus 28, 2995 ZG Heerjansdam. Telefoon (078) 677 10 79.

ADRESSENBESTAND

ADRESSENBESTAND
Stichting Genootschap Engelandvaarders

Aanvullingen en wijzigingen no. 3 op de adressenlijst van 15 februari 1996.

Overleden:

E.J.C. van Hootegem

Oosterbeek

Toegetreden:

A.M.F. Kranendonk
H. van Nouhuys

Willem van Houtenstraat 101
214 van Houten Avenue
3151 AK Hoek v Holland NL
Wyckoff NJ 07481 USA

Verhuisd:

J.W.T. Bosch

De Burcht 2/Flat 214,
Poortlaan 38
2242 EX Wassenaar NL

W.M. Esser

Residence Zilverhof
Hoogboomsteenweg 10-1 Bus 1
2Q50 Kapellen B

A. van der Padt

Olav Palmehof 72
1314 WE Almere Stad NL

P. van der Veer,

44/784 Pacific Highway
Sapphire Beach, NSW AUS

P. de Vos

Loseweg 215
7315 DE Apeldoorn NL

H.M. van Walt van Praag

Desguinlei 90 Bus 5J
2018 Antwerpen B

Adreswijzigingen en correcties gaarne aan:

Mevr. M. E. F. Borel Rinkes
Cees Laseurlaan 279
2597 GG Den Haag
Tel. (070) 324 04 47